

บทที่ 7

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุป

1.1 ผลการศึกษากระบวนการทำการเกษตร วิธีปฏิบัติ และความคิดเห็นในการทำการเกษตรของเกษตรกร ในพื้นที่ศึกษามีสภาพพื้นที่ ดังนี้ (1) พื้นที่ราบริมชายฝั่งทะเลสาบสงขลา เป็นที่ตั้งของตำบลลำปำ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเรียบและเป็นเนินสันดอน มีบางพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อการทำนา ปลูกพืชหลังนา ปลูกผัก ทำแปลงหญ้าเลี้ยงโค และขุดบ่อเลี้ยงปลา (2) พื้นที่ถัดจากที่ราบริมชายฝั่งทะเลสาบสงขลาเป็นที่ตั้งของตำบลท่าแคและตำบลร่มเมือง ซึ่งตั้งอยู่ติดกัน มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบและที่ราบค่อนข้างสูง มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อการทำนา ทำแปลงหญ้าเลี้ยงโค และทำสวนยางพารา สามารถแบ่งระบบการทำการเกษตรที่สำคัญได้เป็น 2 ระบบ ดังนี้ (1) ระบบการปลูกพืช ประกอบไปด้วย การทำนา ปลูกพืชหลังนา ปลูกผัก ทำสวนยางพารา และทำแปลงหญ้าเลี้ยงโค และ(2) ระบบการเลี้ยงสัตว์ ประกอบไปด้วย การเลี้ยงโคนม เลี้ยงโคเนื้อ และเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ได้แก่ ไก่พื้นเมือง ไก่เนื้อ แพะ สุกร และปลาน้ำจืด การประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม นอกจากมีอาชีพเลี้ยงโคนมแล้วยังมีการประกอบอาชีพอื่นๆ ได้แก่ ทำนา ทำสวนยางพารา และเลี้ยงโคเนื้อ ส่วนครัวเรือนเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมก็ได้มีการทำการเกษตรผสมผสานกันระหว่างการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ โดยมีการทำนาและเลี้ยงโคเนื้อเป็นกิจกรรมหลัก นอกจากนี้เกษตรกรทั้งสองกลุ่มยังมีอาชีพทำงานลูกจ้างและรับจ้าง อีกทั้งมีการทำประมงโดยการออกจับสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลา ในการทำนาทำเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วจึงจำหน่าย วิธีการทำนามีทั้งการทำนาดำ นาหว่านแห้ง และนาหว่านน้ำตม การทำสวนยางพาราเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่นามาเป็นสวนยางพารา ในการเลี้ยงโคเนื้อมีการเลี้ยงพันธุ์พื้นเมือง และพันธุ์ลูกผสมชาโลเลส์และลูกผสมอเมริกัน บราห์มัน เลี้ยงโดยการผูกคอกให้โคกินหญ้าที่ขึ้นตามธรรมชาติตามแหล่งต่างๆ

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่ออาชีพการเลี้ยงโคนม เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีความคิดเห็นต่ออาชีพการเลี้ยงโคนมเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพเดิมของเกษตรกร คือ การเลี้ยงโคเนื้อ และการปลูกผัก เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าการเลี้ยงโคนมมีการลงทุนสูงและมีรายได้มากกว่าการเลี้ยงโคเนื้อและการปลูกผัก แต่เป็นงานผูกมัดซึ่งทำให้เกษตรกรมีเวลาส่วนตัวน้อยลง ส่วนเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีความคิดเห็นต่ออาชีพการเลี้ยงโคนมเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพการเกษตรที่เกษตรกรทำอยู่ คือ เลี้ยงโคเนื้อ เลี้ยงแพะ เลี้ยงไก่เนื้อ และปลูกผัก เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าการเลี้ยงไก่เนื้อมีลักษณะไม่

ต่างจากการเลี้ยงโคนมมากนัก คือ ต้องใช้เงินลงทุนสูงและมีความเสี่ยง ต้องมีแรงงานคอยเฝ้าดูแล ฟาร์มอยู่เป็นประจำ และยังได้รับการประกันราคาผลผลิต สำหรับการเลี้ยงโคนเนื้อและเลี้ยงแพะมีการใช้เงินลงทุนและใช้แรงงานน้อยกว่าการเลี้ยงโคนม แต่ก็มิตลาดรองรับที่แน่นอน ขณะที่การปลูกผักยังต้องเสี่ยงกับความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ การระบาดของโรคแมลง และราคาผลผลิตตกต่ำ การตัดสินใจเลี้ยงโคนมของเกษตรกรมีเหตุจูงใจมาจากการได้เห็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเลี้ยงโคนมแล้วได้รับผลดี มีรายได้สูง มีแหล่งรับซื้อน้ำนมดิบที่แน่นอน การมีเงินลงทุนเป็นของตนเอง และการได้รับการสนับสนุนการลงทุนจากภาครัฐ รวมถึงการได้มีโอกาสทัศนศึกษาดูงานการเลี้ยงโคนมในที่ต่างๆ ส่วนสาเหตุที่เกษตรกรไม่เลี้ยงโคนม เป็นเพราะเกษตรกรมีที่ดินน้อยและมีที่ดินไม่เหมาะทำเป็นแปลงหญ้า มีแรงงานเกษตรในครัวเรือนน้อย เกษตรกรมีอายุมาก ไม่มีเงินลงทุน และเห็นว่าเป็นงานจุกจิกต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด

1.2 ผลการศึกษาปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ และเศรษฐกิจสังคมที่มีต่อการตัดสินใจระบบการทำ การเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และไม่เลี้ยงโคนม พบว่า ร้อยละ 94.1 ของหัวหน้าครัวเรือน เกษตรกรทั้งสองกลุ่มเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 45.4 ปี โดยร้อยละ 71.9 จบการศึกษาในระดับ ประถม มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4 คน และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนวัย แรงงานเฉลี่ยเท่ากัน คือ 3 คน ร้อยละ 91.0 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีอาชีพเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพ หลัก สำหรับเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีอาชีพหลักในการปลูกพืช ทำงานลูกจ้างหรือรับจ้าง และทำ การประมงโดยการออกจับสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลา ร้อยละ 28.9 27.9 และ 21.6 ตามลำดับ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 18.0 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 20.3 ไร่ มีการเช่า หรือรับจ้างนอที่ดินเพื่อทำการเกษตรเฉลี่ย 4.8 ไร่ โดยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการปลูกหญ้า มากที่สุดเฉลี่ย 11.5 ไร่ ขณะที่เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 13.1 ไร่ มีพื้นที่ทำการ เกษตรเฉลี่ย 12.8 ไร่ ใช้ในการทำนามากที่สุดเฉลี่ย 6.2 ไร่ รองลงมา ทำสวนยางพาราเฉลี่ย 4.0 ไร่ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีรายได้สุทธิจากการเกษตรเฉลี่ย 152,795 บาทต่อปี โดยมีรายได้หลักมา จากการเลี้ยงโคนมสุทธิเฉลี่ย 134,574 บาทต่อปี แต่ร้อยละ 83.9 ยังมีภาระหนี้สิน คิดเป็นเงินเฉลี่ย 99,475 บาทต่อครัวเรือน ขณะที่เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีรายได้สุทธิจากการเกษตรเฉลี่ย 48,274 บาทต่อปี และร้อยละ 64.9 ยังมีภาระหนี้สิน คิดเป็นเงินเฉลี่ย 32,149 บาทต่อครัวเรือน

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ร้อยละ 62.5 เริ่มเลี้ยงโคนมมากกว่า 5 ปี ที่เหลือร้อยละ 37.5 เริ่ม เลี้ยงโคนมไม่เกิน 5 ปี โดยมากหรือร้อยละ 48.2 มีแรงจูงใจในการเลี้ยงโคนมมาจากการได้เห็น ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเลี้ยงโคนมแล้วได้รับผลดี เกษตรกรร้อยละ 41.1 เริ่มเลี้ยงโคนมโดยได้รับ การสนับสนุนการลงทุน ขณะที่ร้อยละ 58.9 ไม่ได้ได้รับการสนับสนุนการลงทุน จำนวนโคนมที่ เลี้ยงทั้งหมดในฟาร์มมีเฉลี่ย 13.6 ตัวต่อฟาร์ม ปริมาณน้ำนมดิบที่เกษตรกรได้รับเป็นประจำเฉลี่ย

12.5 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน รูปแบบการเลี้ยงโคนมโดยการปล่อยโคในคอกเป็นที่นิยมมากที่สุด ร้อยละ 41.1 พันธุ์หญ้าที่เกษตรกรนิยมปลูก ได้แก่ หญ้าขน ร้อยละ 64.3 และพลิแคตทูล์ม ร้อยละ 60.7 เกษตรกรร้อยละ 75.0 มีหญ้าปลูกไม่เพียงพอให้โคกินตลอดปี และเกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับโคผสมติดยากมากที่สุด ร้อยละ 55.4

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมร้อยละ 23.2 เลี้ยงไก่พื้นเมือง และร้อยละ 16.1 เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีร้อยละ 68.0 และเลี้ยงโคเนื้อมีร้อยละ 74.2 ในการปลูกพืช เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีการทำนามากที่สุด คือ ร้อยละ 86.6 ของเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม และร้อยละ 58.9 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม โดยร้อยละ 69.2 ของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มทำเฉพานาปี พันธุ์ข้าวนาปีที่เกษตรกรนิยมปลูกมากที่สุด ร้อยละ 56.1 คือ ข้าวเล็บนกปัตตานี นอกจากนี้ เกษตรกรทั้งสองกลุ่มยังมีการทำสวนยางพารา มีร้อยละ 35.1 ของเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม และร้อยละ 32.1 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม โดยเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีขนาดพื้นที่สวนยางพาราเฉลี่ย 11.5 ไร่ มากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีขนาดพื้นที่สวนยางพาราเฉลี่ย 7.3 ไร่

1.3 ผลการศึกษาปัจจัยด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม ด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกือบทุกรายละเอียดสูงกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม มีเพียงรายละเอียดการเลี้ยงโคนมจำเป็นต้องมีพื้นที่ปลูกหญ้าให้เพียงพอกับจำนวนโคที่เลี้ยง ซึ่งเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นที่น้อยกว่า โดยมากเกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก มีเพียงรายละเอียดแม่โคผสมติดยากเพราะได้รับคุณค่าและปริมาณอาหารไม่เพียงพอซึ่งเกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง สำหรับในรายละเอียดการผสมติดยากเป็นปัญหาสำคัญในการเลี้ยงโคนม เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยมาก ขณะที่เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq .01$) ด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเกือบทุกรายละเอียดในระดับเห็นด้วยมาก โดยในรายละเอียดเกษตรกรเลี้ยงโคนมจะไม่มีโอกาสขาดทุน เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง ขณะที่รายละเอียดที่เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง ได้แก่ การเลี้ยงโคนมทำให้สมาชิกในครอบครัวมีร่างกายแข็งแรงและสุขภาพดีขึ้นเพราะได้กินนมเป็นประจำ การเลี้ยงโคนมมีรายได้ดีกว่าการเลี้ยงโคเนื้อ การเลี้ยงโคนมควรมีแปลงหญ้าอยู่ใกล้บ้านเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน และเกษตรกรเลี้ยงโคนมจะไม่มีโอกาสขาดทุน เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็น พบว่า รายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq .01$) ได้แก่ การเลี้ยงโคนมมีรายได้ดีกว่าการเลี้ยงโคเนื้อ การเลี้ยงโคนมควรมี

แปลงหญ้าอยู่ใกล้บ้านเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน การเลี้ยงโคนมทำให้สมาชิกในครอบครัวมีร่างกายแข็งแรงเพราะได้กินนมเป็นประจำ เกษตรกรเลี้ยงโคนมเพราะมีการประกันราคาน้ำนมดิบ และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมพัทลุงทำให้เกษตรกรได้มีการช่วยเหลือต่อกัน ส่วนรายละเอียดการเลี้ยงโคนมมีรายได้ดีกว่าการปลูกพืชต่างๆ และเกษตรกรเลี้ยงโคนมเพราะมีตลาดรองรับน้ำนมดิบแน่นอน เกษตรกรมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .05$) ด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม พบว่า มีรายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยมาก ได้แก่ การมีโอกาสได้ทัศนศึกษาดูงานการเลี้ยงโคนมมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม การมีโอกาสอบรมการเลี้ยงโคนมมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม สหกรณ์โคนมเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม การมีใจรักในการเลี้ยงโคนมเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม และการมีโอกาสได้รับการช่วยเหลือเงินลงทุนมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม ในรายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง ได้แก่ ญาติพี่น้องเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม และเพื่อนบ้านเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม ส่วนรายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยน้อย ได้แก่ ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็น พบว่า มีบางรายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทางสถิติ ได้แก่ การมีใจรักในการเลี้ยงโคนมเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม เพื่อนบ้านเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม และผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม

1.4 เปรียบเทียบปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อการตัดสินใจระบบการทำกรเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด และพื้นที่เช่าหรือรับจ้างเพื่อการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .01$) พื้นที่ถือครอง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .05$) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รายได้สุทธิจากการเกษตร รายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รายได้เหนือรายจ่าย หน่วยแรงงานทำการเกษตร และผลิตภาพแรงงาน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .01$) ปัจจัยด้านสังคม จำนวนหนี้สิน การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเจ้าหน้าที่ การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเพื่อนบ้าน การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากสื่อสิ่งพิมพ์ และการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากกิจกรรมกลุ่ม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .01$) อายุหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .05$) ส่วนการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากสื่อมวลชน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปัจจัยด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการ

เลี้ยงโคนม ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนม ด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร และด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .01$)

1.5 ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ กับการตัดสินใจระบบการทำกรเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ พื้นที่ถือครอง พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด และพื้นที่เช่าหรือรับจ้างเพื่อการเกษตร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตัดสินใจระบบการทำกรเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .01$) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รายได้สุทธิจากการเกษตร รายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รายได้เหนือรายจ่าย หน่วยแรงงานทำการเกษตร และผลิตภาพแรงงาน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .01$) ปัจจัยด้านสังคม จำนวนหนี้สิน การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเจ้าหน้าที่ การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเพื่อนบ้าน การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากสื่อสิ่งพิมพ์ และการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากกิจกรรมกลุ่ม มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .01$) และจำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .05$) ส่วนอายุหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษา และการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากสื่อมวลชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจระบบการทำกรเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม ปัจจัยด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม ด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนม ด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร และด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตัดสินใจระบบการทำกรเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq .01$)

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 โคผสมติดยากเป็นปัญหาสำคัญมากในการเลี้ยงโคนมและเกษตรกรต้องการได้รับการช่วยเหลือมากที่สุด ดังนั้น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม ไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์โคนมพัทลุง สำนักงานปศุสัตว์ สถานีอาหารสัตว์ และสถาบันการศึกษาต่างๆ ควรให้ความสนใจปัญหาโคผสมติดยากเป็นพิเศษ ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและต้องแก้ไขอย่างเป็นระบบทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณพืชอาหารสัตว์ การติดตามป้องกันโรคที่เกี่ยวกับระบบสืบพันธุ์ การปรับปรุงพันธุ์โคให้มีคุณภาพ และการจัดการฟาร์มของเกษตรกร รวมถึงมีการตรวจการเป็นสัตว์และมีการผสมเทียมอย่างถูกต้อง

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม ควรมีการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมให้กับเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง และติดตามการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรอยู่เป็น

ประจำ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรได้มีการพัฒนาด้านความรู้และสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของตนเองอยู่ตลอด

2.3 ในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมให้กับเกษตรกรรายใหม่ หน่วยงานที่รับผิดชอบควรให้เกษตรกรได้เรียนรู้และเข้าใจสภาพทั่วไปในการเลี้ยงโคนมเป็นเบื้องต้นก่อน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ยังไม่เคยมีการเลี้ยงโคนมมาก่อน เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของเกษตรกรก่อนการเข้าร่วมโครงการ จากนั้นเมื่อเกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการแล้ว ควรมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้การเลี้ยงโคนมในด้านต่างๆ ให้กับเกษตรกร แต่ทั้งนี้การพิจารณาเกษตรกรเข้าร่วมโครงการควรคำนึงถึงความพร้อมของเกษตรกรในด้านต่างๆ ด้วย อาทิเช่น การมีพื้นที่ทำแปลงหญ้าเพียงพอกับจำนวนโคที่เลี้ยงหรือมีความสามารถในการจัดหาพืชอาหารสัตว์มาให้โคกินได้อย่างเพียงพอ สมาชิกในครัวเรือนเห็นด้วย และให้การสนับสนุน มีเงินลงทุนเริ่มต้นและเงินทุนหมุนเวียนอย่างเพียงพอ เพราะการเลี้ยงโคนมต้องใช้เวลามากกว่าจะคืนทุน หากจำเป็นต้องกู้ยืมเงินควรพิจารณาจากแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ

2.4 ควรมีการศึกษาระบบการทำฟาร์มโคนมในพื้นที่ต่างๆ เช่น พื้นที่อำเภอเมือง อำเภอเขาชัยสน และอำเภอป่าพะยอม ซึ่งมีสภาพพื้นที่ที่ต่างกันหรือศึกษาระบบการทำฟาร์มโคนมขนาดต่างๆ เช่น ฟาร์มขนาดเล็ก ฟาร์มขนาดกลาง และฟาร์มขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเลี้ยงโคนมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร